

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Φιλοσοφία στην Ευρώπη

ΤΟΜΟΣ Γ

Νεότερα και σύγχρονα
φιλοσοφικά ρεύματα
(19ος-20ός αιώνας)

Περικλής Βαλλιάνος
Αναπληρωτής Καθηγητής
Πανεπιστημίου Αθηνών

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση και το Ελληνικό Δημόσιο

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Νεότερα και σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα
(19ος - 20ός αιώνας)

Β' ΕΚΔΟΣΗ

Σημείωση

Το ΕΑΠ είναι υπεύθυνο για την επιμέλεια έκδοσης και την ανάπτυξη των κειμένων σύμφωνα με τη Μεθοδολογία της εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Για την επιστημονική αριότητα και πληρότητα των συγγραμμάτων την αποκλειστική ευθύνη φέρουν οι συγγραφείς, κριτικοί αναγνώστες και ακαδημαϊκοί υπεύθυνοι που ανέλαβαν το έργο αυτό.

Α΄ ΕΚΔΟΣΗ

Copyright © 2000

Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Οδός Παπαφλέσσα & Υψηλάντη, 26222 Πάτρα

Τηλ.: (061) 314094, 314206, Φαξ: (061) 317244

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

του Τόμου

Νεότερα και σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα (19ος-20ός αιώνας)

Συντονιστής Επιστημονικού έργου

Πασχάλης Κιτρομηλίδης

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος της Θεματικής Ενότητας

Γρηγόρης Μολύβας

Συγγραφή

Περικλής Βαλλιάνος

Κριτική Ανάγνωση

Μυρτώ Δραγώνα-Μονάχου

Επιμέλεια στη Μέθοδο της Εκπαίδευσης από Απόσταση

Ζωή Κατσιαμπούρα

Γλωσσική Επιμέλεια

Ζωή Κατσιαμπούρα

Φιλολογικός Έλεγχος

Ευαγγελία Αντωνάκη

Καλλιτεχνική Επιμέλεια

Νίκος Λεοντόπουλος

Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση

Ζαμπία Καζάνα

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού

και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ/1997-2000

ISBN: 960-538-270-9

*Σύμφωνα με το Ν. 2121/1993
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.*

Β΄ ΕΚΔΟΣΗ

Copyright © 2008

Για την Ελλάδα και όλο τον κόσμο

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Πάροδος Αριστοτέλους 18, 26335 Περιβόλα Πατρών

Τηλ.: (2610) 367300 Φαξ: (2610) 361350

Για τη Β΄ αναθεωρημένη έκδοση επιπλέον των συντελεστών που πραγματοποίησαν την ανάπτυξη του διδακτικού υλικού της Α΄ έκδοσης, εργάστηκαν οι εξής:

ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

της Β΄ έκδοσης του Τόμου

**Νεότερα και σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα
(19ος – 20ός αιώνας)**

Ακαδημαϊκός Υπεύθυνος του Προγράμματος Σπουδών

Λύλα Λεοντίδου

Καθηγήτρια Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Συντονιστής της Θεματικής Ενότητας, Επιστημονικός Επιμελητής

Βύρων Καλδής

Αναπληρωτής Καθηγητής Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

Συγγραφή και Επιστημονική Επιμέλεια Επικαιροποίησης Β΄ έκδοσης

(κεφάλαια 1 & 2)

Περικλής Βαλλιάνος

Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Κριτική Ανάγνωση

(κεφαλαίων 1 & 2)

Στέλιος Βιβιδάκης

Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Γλωσσική Επιμέλεια

(κεφαλαίων 1 & 2)

Αθανάσιος Πασχάλης

Καλλιτεχνική Επιμέλεια-Ηλεκτρονική Σελιδοποίηση

Άρτεμις Πετροπούλου

Συντονισμός ανάπτυξης εκπαιδευτικού υλικού
και γενική επιμέλεια των εκδόσεων

ΟΜΑΔΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΕΡΓΟΥ ΕΑΠ

ISBN: 978-960-538-805-8

Σύμφωνα με τον Ν. 2121/1993,
απαγορεύεται η συνολική ή αποσπασματική
αναδημοσίευση του βιβλίου αυτού ή η αναπαραγωγή του
με οποιοδήποτε μέσο, χωρίς την άδεια του εκδότη.

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Τόμος Γ΄

**ΝΕΟΤΕΡΑ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ
(19ος – 20ός ΑΙΩΝΑΣ)**

**Β΄ ΕΚΔΟΣΗ
ΠΑΤΡΑ 2008**

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ

Ο Περικλής Σ. Βαλλιάνος είναι Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σπούδασε κοινωνιολογία και ιστορία των ιδεών στα πανεπιστήμια Wesleyan και Brandeis των ΗΠΑ. Ειδικεύθηκε στην φιλοσοφική σκέψη του 19ου αιώνα, με έμφαση στην πολιτική και κοινωνική θεωρία του γερμανικού ιδεαλισμού. Συνέγραψε την διδακτορική του διατριβή πάνω στην οικονομική και κοινωνική φιλοσοφία του Hegel της πρώιμης περιόδου. Από το 1989 διδάσκει πολιτική φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Είναι συγγραφέας βιβλίων και άρθρων, μεταξύ των οποίων τα εξής: Σκεπτόν: έρευνες για την κοινωνική διάσταση της γνώσης, Συνείδηση, γλώσσα και ιστορική ζωή, Συνείδηση και κοινωνική αλλαγή στον Dewey και στον Mead, Nécessite universelle et légitimité politique: Antigone dans la pensée de Hegel, Η ασπίδα του Αχιλλέα: όψεις της αρχαίας πολιτικής εμπειρίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	23
-----------------	-----------

Εισαγωγή: Ο θρίαμβος της μεταφυσικής και το «τέλος της φιλοσοφίας»	25
---	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η αυτονομία της έλλογης συνείδησης στη φιλοσοφία του Kant	29
--	-----------

Σκοπός.....	29
-------------	----

Προσδοκώμενα Αποτελέσματα.....	29
--------------------------------	----

Έννοιες-Κλειδιά.....	29
----------------------	----

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	29
-------------------------------	----

Ενότητα 1.1

Η κληρονομιά του Διαφωτισμού: ορθολογικός δογματισμός.....	31
--	----

Ενότητα 1.2

Η κληρονομιά του Διαφωτισμού: εμπειρικός σκεπτικισμός.....	33
--	----

Ενότητα 1.3

Η «κοπερνίκεια επανάσταση» στη φιλοσοφία.....	36
---	----

Ενότητα 1.4

Αιτιότητα και ουσία, χώρος και χρόνος: «συνθετική εκ των προτέρων γνώση» και «υπερβατολογικά επιχειρήματα».....	39
--	----

Ενότητα 1.5

Η εμπειρία αναγκαία προϋπόθεση της γνώσης.....	43
--	----

	Ενότητα 1.6
Φαινόμενο και «πράγμα καθαυτό»	45
	Ενότητα 1.7
Η απόρριψη του ιδεαλισμού του Berkeley. Η γνωσιολογική κατανόηση του ιδεαλισμού.....	47
	Ενότητα 1.8
Γνωσιολογική ταπεινοφροσύνη και διαλεκτική του καθαρού λόγου. Η ανασκευή του «οντολογικού επιχειρήματος» για την ύπαρξη του Θεού.....	51
	Ενότητα 1.9
Η προτεραιότητα του πρακτικού λόγου. Το ηθικό υποκείμενο ως «πράγμα καθαυτό».....	55
	Ενότητα 1.10
Η κριτική του ευδαιμονισμού	57
	Ενότητα 1.11
Η ελευθερία ως υπερβατολογικό θεμέλιο της ηθικής αυτονομίας	59
	Ενότητα 1.12
Το καθήκον ως τυπική συνθήκη της ηθικότητας	61
	Ενότητα 1.13
Η «κατηγορική προσταγή» και το «βασίλειο των τελών»: κοσμοπολιτισμός και παγκόσμια ειρήνη	63
	Ενότητα 1.14
Ηθικότητα και ιστορία. Η Γαλλική Επανάσταση	66
	Ενότητα 1.15
Η μετά λόγου προσδοκία της αθανασίας	68
	Ενότητα 1.16
Η θρησκευτική πίστη εντός των ορίων του λόγου	70

	Ενότητα 1.17
Η σύνθεση λόγου και φύσης	72
	Ενότητα 1.18
Ο κόσμος ως οργανική ολότητα. «Αναστοχαστική κρίση».....	74
	Ενότητα 1.19
Η «ενότητα των πάντων» ως ορίζοντας της επιστημονικής πρακτικής.....	76
	Ενότητα 1.20
Η τελολογική σκέψη στη βιολογία. Το οργανισμικό ιδεώδες	78
	Ενότητα 1.21
«Σκοπιμότητα χωρίς σκοπό» στην καλλιτεχνική εμπειρία. Προανακρούσματα του ρομαντισμού στην καντιανή φιλοσοφία της τέχνης.....	79
	Ενότητα 1.22
Ο Kant προάγγελος του 19ου αιώνα	84
Σύνοψη	85
Παράρτημα	86

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Συνείδηση και ιστορικός κόσμος: Η διανοητική περιπέτεια του γερμανικού ιδεαλισμού	89
Σκοπός	89
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	89
Έννοιες-Κλειδιά	89
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	89
	Ενότητα 2.1
Η κατάκτηση του κόσμου των νοούμενων και η υπέρβαση του καντιανισμού	90
	Ενότητα 2.2
Η κριτική δεξίωση του καντιανισμού. Ο Fichte και ο «πρακτικός προορισμός» του ανθρώπου	93

	Ενότητα 2.3
Η επιλογή φιλοσοφικής σκοπιάς: είτε ελευθερία είτε αιτιοκρατία.....	97
	Ενότητα 2.4
«Εγώ ίσον εγώ»: Η θεμελιωτική ενόραση της φιλοσοφίας	101
	Ενότητα 2.5
Το εγώ αντιμέτωπο με τον Άλλον.....	103
	Ενότητα 2.6
Η αναγνώριση του άλλου. Η «υπερβατολογική παραγωγή» της κοινωνίας	105
	Ενότητα 2.7
Ο πολιτικός νόμος ως καταναγκασμός	108
	Ενότητα 2.8
Η απολυτοποίηση του κράτους	110
	Ενότητα 2.9
Η εκτροπή προς τον εθνικισμό.....	111
	Ενότητα 2.10
Ο «σπινοζισμός της ελευθερίας»: Το ξύπνημα της φύσης στη σκέψη του Schelling	113
	Ενότητα 2.11
Η οντολογική «αδιαφορία». Η τέχνη ως εργαλείο της φιλοσοφίας	118
	Ενότητα 2.12
Η θεωρία της ελευθερίας. Η «θετική φιλοσοφία» του ύστερου Schelling	120
	Ενότητα 2.13
Ο νεαρός Hegel. Η ερμηνεία του χριστιανισμού και η διαφορούμενη υπεράσπιση του Schelling	123
	Ενότητα 2.14
Η Φαινομενολογία του πνεύματος. Κύριοι και δούλοι	126

	Ενότητα 2.15
«Εγκυκλοπαιδική» συστηματικότητα. Λογική, φύση και «απόλυτος» νους»	130
	Ενότητα 2.16
Hegel και ιστορία. Το «πνεύμα του λαού» και το «παγκόσμιο πνεύμα»	133
	Ενότητα 2.17
H ιστορία ως το δράμα της ελευθερίας. H διαλεκτική της ιστορικής υπέρβασης (Aufhebung)	138
	Ενότητα 2.18
Το κράτος της τέλειας ελευθερίας. Η Φιλοσοφία του δικαίου του Hegel	141
	Ενότητα 2.19
Hegel και πόλεμος.....	147
Σύνοψη.....	148
Παράρτημα	149

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η κριτική της θεολογίας και της αλλοτρίωσης: το κίνημα του νεοεγελιανισμού	151
Σκοπός	151
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	151
Έννοιες-Κλειδιά	151
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	151
	Ενότητα 3.1
H διαμάχη γύρω από την ορθή ερμηνεία του Hegel. Παλαιοί και νέοι εγελιανοί.....	152
	Ενότητα 3.2
Το πρόβλημα της θεολογίας	154
	Ενότητα 3.3
Αλλοτρίωση και υλισμός στον Feuerbach.....	156

Ενότητα 3.4

Η κοινωνική και οικονομική ερμηνεία της αλλοτρίωσης στη σκέψη του Marx	159
Σύνοψη	162
Παράρτημα	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η ανοικτή διαλεκτική του υποκειμενικού: ο υπαρξισμός του Kierkegaard

165

Σκοπός	165
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	165
Έννοιες-Κλειδιά	165
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	165

Ενότητα 4.1

Η επιστροφή στα υλικά περιεχόμενα της ζωής.

Μια νέα κατανόηση της διαλεκτικής	166
---	-----

Ενότητα 4.2

Η ατομικότητα στη φιλοσοφία του Hegel	168
---	-----

Ενότητα 4.3

Μια νέα κριτική της θεολογίας	170
-------------------------------------	-----

Ενότητα 4.4

Η μέθοδος της ειρωνείας.....	171
------------------------------	-----

Ενότητα 4.5

«Το σύστημα είναι αδύνατον»: Η ανατροπή του εγελιανισμού	173
--	-----

Ενότητα 4.6

Οι αναβαθμοί της υπαρξιακής εμπειρίας: Ο αισθησιακός άνθρωπος	175
---	-----

Ενότητα 4.7

Η «άπειρη παραίτηση» του ηθικού ανθρώπου.....	176
---	-----

Ενότητα 4.8

Ο «ιππότης της πίστης».....	178
Σύνοψη.....	181
Παράρτημα	182

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

**Η έκρηξη της βούλησης, μεταφυσική απαισιοδοξία
και ασκητισμός στη σκέψη του Schopenhauer 183**

Σκοπός.....	183
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	183
Έννοιες-Κλειδιά	183
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	183

Ενότητα 5.1

Η αναζήτηση του πραγματικού και η καταφυγή στην ανατολική φιλοσοφία.....	184
--	-----

Ενότητα 5.2

Πέρα από την εμπειρική επιστήμη: Η αρχέγονη βούληση ως το «πράγμα καθαντό»...186

Ενότητα 5.3

Η βούληση ως τυφλός συμπαντικός παλμός. Η απαισιοδοξία του Schopenhauer	189
---	-----

Ενότητα 5.4

Διέξοδοι από την τυραννία της βούλησης. Η τέχνη ως καθαρή εποπτεία και η ασκητική της άρνησης του εγώ	183
Σύνοψη.....	195
Παράρτημα	196

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

**Η «φιλοσοφία της ζωής» και το πρόβλημα της ιστορίας.
Χρόνος και εξέλιξη στον Bergson.
Ο αμερικανικός πραγματισμός 197**

Σκοπός.....	197
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	197

Έννοιες-Κλειδιά	197
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	197
	Ενότητα 6.1
Η απαξίωση της ορθολογικότητας και το βιωματικό υπόβαθρο της ανθρώπινης πράξης. Ο ιστορισμός των νεοκαντιανών Windelband και Rickert.....	199
	Ενότητα 6.2
Ο χωρισμός των φυσικών επιστημών από τις «επιστήμες του πνεύματος» στη φιλοσοφία του Dilthey.....	202
	Ενότητα 6.3
Η θεωρία των κοσμοθεωρήσεων.....	205
	Ενότητα 6.4
Εσωτερικός χρόνος και ζωτική ορμή: Η μεταφυσική του Bergson.....	208
	Ενότητα 6.5
Ο πραγματισμός ως αμερικανική κοσμοθεωρία	212
	Ενότητα 6.6
Η "διασάφηση των ιδεών" στη θεωρία του Peirce	213
	Ενότητα 6.7
Ο άνθρωπος μέσα στη φύση: συνήθειες και αμφιβολίες	215
	Ενότητα 6.8
Επιστημονικότητα και λογική οίηση: Μέθοδοι για τη «σταθεροποίηση» των πεποιθήσεών μας	216
	Ενότητα 6.9
Η ψυχολογική ερμηνεία του πραγματισμού από τον James.....	218
	Ενότητα 6.10
Η πραγματιστική κατανόηση της αλήθειας και η αποκατάσταση της θρησκευτικής πίστης	220

	Ενότητα 6. 11
James και Bergson	222
	Ενότητα 6.12
Ο κοινωνικός πραγματισμός του Dewey	223
	Ενότητα 6.13
Το ιδεώδες της προόδου	224
	Ενότητα 6.14
Το ελεύθερο σχολείο	225
	Ενότητα 6.15
Ο πραγματισμός σήμερα: Rorty	226
Σύνοψη	227
Παράρτημα	228

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η επαναξιολόγηση των αξιών, ο μηδενισμός της ηθικής και η οπτασία του υπερανθρώπου:

Το χαρωπό μένος του Nietzsche 229

Σκοπός	229
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	229
Έννοιες-Κλειδιά	229
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	229

Ενότητα 7.1

Η ποιητική σοφία του αρχαϊκού ελλητισμού και η εξάντληση του ευρωπαϊκού πολιτισμού	230
--	-----

Ενότητα 7.2

Πλάτων και Ιησούς: Οι ζηλωτές του θανάτου	233
---	-----

Ενότητα 7.3

Η κριτική των ιδεολογιών του 19ου αιώνα	235
---	-----

	Ενότητα 7.4
Ο θάνατος του θεού και η ανάσταση του σώματος	237
	Ενότητα 7.5
Η έκρηξη της βούλησης και η υπέρβαση του ανθρώπου	239
	Ενότητα 7.6
Nietzsche, Schopenhauer, Wagner	241
	Ενότητα 7.7
Η ρητορική του Nietzsche	242
	Ενότητα 7.8
Η αιώνια επιστροφή.....	243
	Ενότητα 7.9
Ο Nietzsche φιλόσοφος της ελληνικότητας	244
	Ενότητα 7.10
Nietzsche και ναζισμός.....	246
Σύνοψη.....	248
Παράρτημα	249

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η στροφή προς τη γλώσσα και η αναίρεση της ιδεαλιστικής μεταφυσικής: Το ριζοσπαστικό εγχείρημα της αναλυτικής φιλοσοφίας	251
Σκοπός.....	251
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	251
Έννοιες-Κλειδιά	251
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	251
	Ενότητα 8.1
Αριστοτελική και σύγχρονη λογική	252

	Ενότητα 8.2
Γλώσσα και νόημα. Η κλασική μεταφυσική ως α-νοησία	255
	Ενότητα 8.3
Η λογική θεμελίωση των μαθηματικών στη φιλοσοφία του Frege	257
	Ενότητα 8.4
Λογικός ατομισμός και εμπειρική ερμηνεία της γνώσης στη σκέψη του Russell.....	259
	Ενότητα 8.5
Η καταξίωση του κοινού νου στην αναλυτική του Moore	263
	Ενότητα 8.6
Ο κοινός νους κατά του «απόλυτου ιδεαλισμού»	264
	Ενότητα 8.7
Ο Moore και η θεμελίωση της ηθικής: Η «φυσιοκρατική πλάνη»	266
	Ενότητα 8.8
Η «απεικονιστική θεωρία» του νοήματος στη <i>Λογικο-φιλοσοφική Πραγματεία</i> του Wittgenstein	267
	Ενότητα 8.9
Οι αληθοπίνακες του Wittgenstein.....	269
	Ενότητα 8.10
Η γλώσσα ως το a priori του στοχασμού	270
	Ενότητα 8.11
Μια πολυθόρυβη σιωπή	271
	Ενότητα 8.12
Ο Wittgenstein επικριτής του «συγγραφέα της <i>Πραγματείας</i> »	274
	Ενότητα 8.13
Μορφές ζωής και λογικά παίγνια.....	276

	Ενότητα 8.14
Το νόημα ως χρήση: Κατά της «ουσιοκρατίας».....	277
	Ενότητα 8.15
Το επιχείρημα της ιδιωτικής γλώσσας.....	278
	Ενότητα 8.16
Η αναλυτική φιλοσοφία μετά τον Wittgenstein: Η επικράτηση του συμπεριφορισμού.....	280
Σύνοψη.....	283
Παράρτημα	284

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9

Η συνείδηση και τα «πράγματά» της, ο ζωτικός κόσμος και το αίτημα της αυθεντικότητας: Φαινομενολογία και υπαρξισμός 285

Σκοπός.....	285
Προσδοκώμενα Αποτελέσματα	285
Έννοιες-Κλειδιά	285
Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....	285

	Ενότητα 9.1
Η κριτική της εκπραγμάτωσης και του αναγωγισμού από τον Husserl.....	286

	Ενότητα 9.2
Η κρίση του ευρωπαϊκού πολιτισμού	287

	Ενότητα 9.3
Η καθαρή συνείδηση ως «υπερβατολογική προϋπόθεση» του στοχασμού.....	288

	Ενότητα 9.4
Η ανατροπή της «φυσικής σκοπιάς» και η έννοια της προθετικότητας	289

	Ενότητα 9.5
Η φαινομενολογική «εποχή»: Ο εξωτερικός κόσμος «μέσα σε αγκύλες»	290

	Ενότητα 9.6	
Η συνείδηση και τα «νοήματά» της.....		292
	Ενότητα 9.7	
Ο καθαρισμός του λογικού από την ψυχολογική εμπειρία. Η φαινομενολογία ως «ειδητική» επιστήμη		293
	Ενότητα 9.8	
Η ψυχολογική εκδοχή της προθετικότητας στη σκέψη του Brentano		295
	Ενότητα 9.9	
Η αντικειμενολογία του Meinong και η κριτική της από τον Russell.....		296
	Ενότητα 9.10	
Η φαινομενολογική κατασκευή της κοινωνίας από τον Husserl: Η έννοια του «ζωτικού κόσμου».....		298
	Ενότητα 9.11	
Η αξιολογία του Scheler		300
	Ενότητα 9.12	
Η φαινομενολογία του σώματος στη σκέψη του Merleau-Ponty		302
	Ενότητα 9.13	
Η υπαρκτική φαινομενολογία του Heidegger.....		304
	Ενότητα 9.14	
Το υπαρκτικό υποκείμενο σε κατάσταση «εγκόσμιας ρίψης»		306
	Ενότητα 9.15	
Το υπαρκτικό υποκείμενο και η γλώσσα του		308
	Ενότητα 9.16	
Το νόημα του θανάτου		309
	Ενότητα 9.17	
Η εναγώνια διαλεκτική της αυθεντικότητας: Μέριμνα και ραθυμία		311

	Ενότητα 9.18	
Οι τρεις εκστάσεις του χρόνου		312
	Ενότητα 9.19	
Η απουσία του θεού και η ασκητική της θρησκευτικότητας		313
	Ενότητα 9.20	
Η στροφή προς το «είναι» στον ύστερο Heidegger. Η κριτική της δυτικής τεχνοκρατίας		314
	Ενότητα 9.21	
Heidegger και ναζισμός		315
	Ενότητα 9.22	
Ο προμηθεϊκός υπαρξισμός του Sartre. Η συνείδηση αντίπαλος του «Είναι»		316
	Ενότητα 9.23	
Η προτεραιότητα της πράξης: Αυτεξουσιότητα και «κακή πίστη»		318
	Ενότητα 9.24	
Η ηθική των «προταγμάτων»		320
	Ενότητα 9.25	
Η μοναχικότητα του ελεύθερου και ο άλλος ως «κόλαση»		321
	Ενότητα 9.26	
Ο σχετικισμός της «καταστασιακής ηθικής»		323
	Ενότητα 9.27	
Ο κομμουνισμός ως υπαρξιακό πρόταγμα. Ο Sartre ως «συνοδοιπόρος»		324
	Ενότητα 9.28	
Μια αναγκαία αλλά μετέωρη επιστροφή στην ηθική: Η σκέψη του Camus		326
Σύνοψη		327
Παράρτημα		328

**Ιστορική συνείδηση, επικοινωνιακός ιστός, «αποδόμηση»
του νοήματος: «Δυτικός μαρξισμός» και μετανεωτερικότητα 331**

Σκοπός331
 Προσδοκώμενα Αποτελέσματα331
 Έννοιες-Κλειδιά331
 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις.....331

Ενότητα 10.1

Σοβιετικός και δυτικός μαρξισμός332

Ενότητα 10.2

Η εργατική τάξη ως συνειδητό ιστορικό υποκείμενο στην φιλοσοφία του Lukacs.....333

Ενότητα 10.3

Η σκοτεινιά του μέλλοντος και η κριτική του τεχνοκρατικού λόγου
 από τη «σχολή της Φρανκφούρτης».....335

Ενότητα 10.4

Μαζική κουλτούρα και «μονοδιάστατος άνθρωπος»337

Ενότητα 10.5

Η φιλοσοφία της επικοινωνίας του Habermas338

Ενότητα 10.6

Το κίνημα της «μετανεωτερικότητας»340
 Σύνοψη343
 Παράρτημα344
 Επίλογος345
 Βιβλιογραφία348
 Οδηγός για Περαιτέρω Μελέτη.....354

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στις σελίδες που ακολουθούν θα σκιαγραφήσουμε μια εντυπωσιακή συνάμα και κρίσιμη περίοδο της φιλοσοφίας, η οποία μας αφορά με τρόπο αμεσότερο ίσως από οποιαδήποτε άλλη. Πρόκειται για μια αναφορά στα κοσμοθεωρητικά συστήματα που διαμορφώθηκαν κατά το 19ο αιώνα και στην κριτική τους, η οποία διαρκεί έως τις ημέρες μας.

Οι ιδέες αυτές διαμόρφωσαν την κοινωνική πραγματικότητα αλλά και τη συλλογική συνείδηση της εποχής μας με τρόπο ασύγκριτα πιο έντονο και καταλυτικό σε σχέση με οποιαδήποτε άλλα διανοητικά συστήματα, της χριστιανικής τουλάχιστον περιόδου.

Ο λόγος γι' αυτό είναι ότι οι φιλοσοφίες στις οποίες θα αναφερθούμε, με το δικό τους τρόπο η καθεμιά, **ζητούν να υπερβούν το χωρισμό θεωρίας και πράξης** που χαρακτήριζε τον προγενέστερο πολιτισμό και διεκδικούν το δικαίωμα να επεμβαίνουν στην πραγματικότητα και να τη διαμορφώνουν σύμφωνα με τα πρότυπά τους. Για πρώτη φορά μετά την κλασική αρχαιότητα οι επιπτώσεις του στοχασμού στη ζωή είναι τόσο πολυδιάστατες και καθοριστικές. Αυτό που είμαστε και αυτό που σκεπτόμαστε σήμερα προήλθε από την απόπειρα των φιλοσοφιών αυτών να «πραγματώσουν» τον εαυτό τους, να θεσμοποιήσουν δηλαδή τις κοσμοθεωρίες του και τις αξιολογικές τους επιλογές.

Η κάθοδος αυτή της καθαρής φιλοσοφίας στον υλικό βίο κατέστη δυνατή, αλλά και αναγκαία, μετά **την απαξίωση της θεολογίας** και των βιοθεωρητικών προτύπων που εκείνη προωθούσε. Η επίθεση κατά της θεολογίας άρχισε από την αυγή κιόλας της νεωτερικότητας (το 17ο αιώνα δηλαδή) με την άνθιση της νέας πειραματικής επιστήμης. Κατακυρώθηκε όμως και συστηματοποιήθηκε θεωρητικά από τη φιλοσοφία του 19ου αιώνα, η οποία σαλπίζει την εκ νέου **ανάληψη από τον ίδιο τον κοινωνικό άνθρωπο της ευθύνης για τα πεπρωμένα του**. Το μεγαλείο αλλά και η τραγωδία που σφραγίζουν την ηρωική αυτή απόφαση είναι η αιτία για το βαθύ ανθρώπινο ενδιαφέρον αλλά και την έντονη συναισθηματική φόρτιση που ακόμα και σήμερα κυριαρχούν, όταν καταπιανόμαστε με τα θέματα αυτά.

Η έκθεση που ακολουθεί είναι ιστορική. Στόχο της έχει την παράθεση, με όσο το δυνατόν πλέον ευσύνοπτο και καταληπτό τρόπο, του εννοιολογικού κορμού καθενός από τα μεγάλα συστήματα της φιλοσοφικής σκέψης του καιρού μας. Το ζητούμενο είναι η κατανόηση των θεωρητικών επιχειρημάτων και των ηθικοπολιτικών τους στοχεύσεων, η προσπάθεια μ' άλλα λόγια να κατοπτεύσουμε τον κόσμο μέσα από το πρίσμα που το καθένα κατασκευάζει.

Δεν έχουμε, δηλαδή, προχωρήσει σε καμιά συστηματική κριτική των θεωρησεών τους, αν και ψήγματα μιας τέτοιας κριτικής έχουν προσφερθεί εκεί που κρίναμε απολύτως αναγκαίο. Η προσέγγιση αυτή χρησιμεύει ακριβώς ως μία εισαγωγή στο φιλοσοφικό λόγο, που δεν φιλοδοξεί παρά να ερεθίσει τον αναγνώστη να προχωρήσει αυτόνομα στις δικές τους βαθύτερες μελέτες και αξιολογήσεις.

Αυτό με κανένα τρόπο δεν σημαίνει ότι η επαφή με τα θεωρητικά αυτά σχήματα και την ιδιάζουσα γλώσσα τους είναι εύκολη. Ο σπουδαστής πρέπει να είναι προετοιμασμένος για το αντίθετο. Ένα από τα πιο κρίσιμα χαρακτηριστικά της αληθινής φιλοσοφίας είναι ότι μας ωθεί να εγκαταλείψουμε τις συμβατικές και άκριτες παραδοχές μας για την πραγματικότητα, **δείχνοντας ότι το φαινομενικά οικείο είναι πολύ πιο βαθύ και παράξενο από ό,τι αρχικά είχαμε νομίσει.**

Ο δημιουργικός στοχασμός **ανοικειώνει το καθημερινό. Μας βγάζει από τη βολή των έτοιμων εξηγήσεων** και εμβολίζει αμείλικτα τις πεποιθήσεις που έχουμε παθητικά αφομοιώσει. Ο πραγματικά ανήσυχος νους θα πρέπει να είναι πρόθυμος να μπει στην περιπέτεια ετούτη. Κανένας βαθμός εκλαϊκευτικής μεταλλαγής δεν είναι σε θέση να καταστήσει τις έννοιες αυτές απολύτως διαφανείς ή προφανείς. Δεν θα πρέπει, λοιπόν, να αποθαρρυνόμαστε επειδή πάντα κάτι θα περισσεύει για βαθύτερη μελέτη και στοχασμό.

Με αυτό στο μυαλό μας προχωρήσαμε σε μια όσο το δυνατόν απλούστερη καταγραφή και ταξινόμηση των θεμελιωδών νοημάτων, των διασυνδέσεων και των ακολουθιών τους. Χωρίς -ελπίζουμε- να ξεπέσουμε στην κωδικοποίηση των διαφορών «εγχειριδίων» που προσφέρουν έτοιμη γνώση προς αποστήθιση.

Η επιτομή που ακολουθεί βασίστηκε κατά πρώτο και κύριο λόγο στις πρωτογενείς πηγές του φιλοσοφικού στοχασμού. Δεν παραλείψαμε, βέβαια, τόσο μέσα στο κείμενο όσο και στη βιβλιογραφία που παρατίθεται, να παραπέμψουμε επιλεκτικά στη σχολιαστική εκείνη φιλολογία, η οποία έφερε κρίσιμες τομές στην κατανόηση και την πρόσληψη των φιλοσοφημάτων που θα μας απασχολήσουν.

Τα παραθέματα, τέλος, από τα έργα των διαφόρων διανοητών που περιέχονται στο κείμενο έχουν μεταφρασθεί όλα από το συγγραφέα.

Π.Σ. Βαλλιάνος, Αθήνα, Ιούλιος 2007